

NECESITATEA CUNOȘTERII ISTORIEI DE CĂTRE ELEVI PENTRU VALORIFICAREA MOȘTENIRII CULTURALE. REPREZENTANȚII UMANISMULUI MOLDOVENESC

Gheorghe BUDAN,

*Profesor de istorie, Gimnaziul „Câietu”,
r-nul Cantemir, Republica Moldova
budangheorghe@gmail.com*

Summary

History is an important foundation in the life of any individual. It is a mirror that reflects the past of nations. In our opinion, knowledge of history is necessary, as it gives the feeling of security in time and space, of continuity. History correctly anchors us in the present, as it represents the result of the accumulated experiences of the past. The present is linked to the past and therefore history helps to establish a way to live in the future easier and effortlessly, it is a warning and a guide for the future. The feeling of the connection between the present and the past helps us to learn and gain experience from the past.

Keywords: *history, knowledge, humanism, chroniclers, lessons.*

Istoria reprezintă o temelie importantă în viața oricărui individ. Ea este o oglindă care reflectă trecutul națiunilor. În opinia noastră, cunoașterea istoriei este necesară, întrucât conferă sentimentul siguranței în timp și spațiu, al continuității. Istoria ne ajută să ne ancorăm corect în actualitate, întrucât reprezintă rezultatul experiențelor acumulate ale trecutului, totodată poate fi privită ca un ghid spre viitor. Cu ajutorul conștiinței formate pe axa timpului, descoperim valori precum adevărul și dreptatea, priorizate de viecure. Totodată, istoria este cauză și efect, exprimă ceea ce suntem, de ce suntem. Cunoașterea unor evenimente importante din istoria națională ne ajută să înțelegem trecutul nostru, idealurile care i-au purtat în lupte pe strămoșii noștri, în același timp, ne consolidează pe noi ca popor.

Cunoștințele istorice trebuie altoite tinerei generații încă din instituțiile preșcolare, conform principiului *de la simplu la complex*. Or, cunoașterea istoriei poporului este la fel de importantă precum ne știm familia: părinții, frații, bunicii, rudele. Este cert că elevul de astăzi este

patriotul de mâine. Necunoașterea istoriei naționale generează apariția unei „generații apatride”¹.

În calitate de profesor, încerc să le insuflu elevilor dragostea și curiozitatea pentru studiul istoriei, înțelegerea faptelor trecute și prezente. Este adevărat, uneori este dificil pentru elevi să înțeleagă unele teme. Printre cauze ar fi și programul de studiu încărcat², clasele aglomerate, dar și dificultatea de a înțelege evenimentele desfășurate cu secole sau milenii în urmă, multitudinea datelor istorice sau demotivația elevilor în ce privește rostul istoriei. Pentru rezolvarea acestor probleme ca ajutor ne servesc diferitele metode de predare, unele netradiționale. Este eficientă metoda de cunoaștere prin descoperire în procesul excursiilor. Când trecem pe o stradă cu nume istoric, un monument, muzeu, automobil, baraj, aeroport etc. este necesar să informăm copiii privind istoricul obiectului. Astfel formăm elevul cult.

O pagină aparte în evidențierea rolului istoriei unei națiuni au scris-o umaniștii. După cum cunoaștem, umanismul este o manifestare culturală dezvoltată în Europa secolelor XIV-XVII. Acest curent este valoros prin faptul că a redescoperit operele și valorile culturale ale Antichității greco-latine, prin prisma cărora se invocă eliberarea gândirii de dogme și diverse opreliști, prevalarea valorilor umane precum libertatea, independența, toleranța etc., se militează pentru devotament în căutarea adevărului și moralității, se exprimă optimism în raport cu ființa umană, încredere în progresul omenirii etc. Personalități marcante ale curentului în Țara Moldovei au fost Gr. Ureche, M. Costin, I. Neculce, D. Cantemir. Pe lângă operele literare lăsate drept moștenire posterității³, au jucat un rol inestimabil în înregistrarea fenomenelor și faptelor istorice într-un text unitar în limba română. Totodată, un merit este și faptul că au visat și militat pentru obținerea independenței, au reflectat asupra originii poporului român declarându-și clar apartenența, au oferit sugestii de conducere a statului în raport cu morala.

---

¹ George Călinescu. *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*. București: Editura Minerva, 1982.

² *Analize literare pentru BAC și admitere la facultate*. București: Editura Junior, 1994.

³ Ioan Aurel Pop și alții. *Dicționar analitic despre operele literare românești*. Editura Casa Cărții de Știință. Cluj Napoca, 1999.

Grigore Ureche (1590-1647) este primul cronicar moldovean a cărui operă a înfruntat timpurile, ajungând până la noi⁴. Eruditul Ureche a făcut studii la Lvov, cunoștea mai multe limbi, precum română, latină, poloneză, slavă veche. În timpul vieții a ocupat funcții înalte de stat. Grigore Ureche a început „Letopisețul Tarii Moldovei”, la care a muncit între anii 1642-1647. E unica sa lucrare cunoscută, cuprinzând evenimentele din perioada 1359–1594. Mai mult, „Letopisețul Țării Moldovei” a constituit începutul istoriografiei în limba română. Cronicarul a motivat scrierea letopisețului astfel: „ca să nu se înece... anii cei trecuți” și să lase urmașilor amănunte despre cele ce au fost să se petreacă în anii de demult, dar și din grija ca aceștia să nu rămână „asemenea fiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte”⁵. Grigore Ureche a stăruit asupra consemnării în mod obiectiv a evenimentelor și întâmplărilor mai importante, ținând foarte mult să fie nu un „scriitoriu de cuvinte deșarte ce de dreptate”.

În opera lui Ureche, dar și a altor cronicari poate fi observată o tendință interesantă referitoare la felul în care se realizează descrierile, acestea având ca primă portretul. Astfel, portretele lui Grigore Ureche sunt de tip clasic: sunt evidențiate trăsăturile fizice, ulterior cele morale și faptele care le justifică. Cele mai reușite sunt portretele lui Ștefan cel Mare, Bogdan Vodă, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu. Despre portretul lui Ștefan cel Mare exegeții susțin că este „cel mai clasic din literatura veche”. Metoda lui Ureche constă în utilizarea de atribute etichetante: „Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare la statu, mânios și de grabu vărsătoriu de sange nevinovat; de multe ori la ospețe omoria fără judetu. Amintrilea era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gândiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vîrîea, ca văzându-l al săi, să nu să îndărăptieze și pentru aceia raru războiu de nu biruia. Și unde biruiau alții, nu perdea nădejdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui, și feciorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum se tâmpla din pom bun, roadă bună iese”⁶.

Sunt interesante ideile politice ale autorului. În Letopiseț statul este considerat un organism puternic, care poate decade din cauza nerespectării tradițiilor și legilor scrise. Era un adversar al absolutismului, a pledat pentru

⁴ Nicolae Cartoian. *Istoria Literaturii Române Vechi*. București, 1980.

⁵ Grigore Ureche. *Letopisețul Țării Moldovei*, București: Ed. Minerva, 1987; <https://litera.md/grigore-ureche-373476>

⁶ *Ibidem*.

monarhie eligibilă, supremația legilor scrise, separarea puterii în stat. A criticat războaiele de cucerire, în același timp a lăudat acțiunile de centralizare a Moldovei de către domnitorul Ștefan cel Mare. Mai mult, a admis regicidul în cazul tiraniei. A optat pentru independența Moldovei, dar obținerea ei cu forțe interne.

Ca și alți cronicari, a evidențiat originea romană a locuitorilor din țările românești și a acordat importanță trezirii și creșterii conștiinței naționale a poporului.

Miron Costin (1633-1691) a fost un alt cronicar de seamă, mare patriot și umanist, înalt dregător și iscusit diplomat, filosof, poet, primul scriitor de o autentică valoare, reprezentant de frunte al culturii medievale din Moldova. A făcut studii în Polonia, a urmărit cultura și sistemul politic de acolo, devenind un adept al acestora. A fost rechemat în țară (1685) de către Constantin Cantemir. Având independența convingerilor, a intrat în conflict cu noul domn, care încheiase un tratat secret de alianță cu Habsburgii. În urma agravării conflictului a venit un deznodământ tragic. În epoca aceea zbuciumată, plină de coliziuni și întorsături neașteptate, marele cărturar a fost decapitat.

De sub pana iscusitului cărturar au rămas mai multe sfaturi înțelepte, unul din ele susține „nu ieste alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zabavă, decât cetitul cărților”. Cu ajutorul cărții, în zilele noastre aflăm „de câte au fost să se întâmple din vremuri străvechi și până acum în această frumoasă dar mult pătimită Țară a Moldovei”⁷.

Ion Neculce (1672-1745), un alt cronicar de seamă, a fost dregător, om politic, ocupând succesiv funcțiile de postelnic, vătaf de aprozi, de vel aga și vel spătar. În vremea domniei lui Dimitrie Cantemir a ajuns hatman al Moldovei. După lupta de la Stănilești (1711) l-a urmat pe domnitor în pribegiile sale prin Rusia, dar după câțiva ani s-a reîntors pe meleagurile natale. Lucrările prin care devine cunoscut posterității este *O samă de cuvinte*, unde a înscris 42 de legende cu conținut educativ și care au servit drept bază mai multor autori pentru alcătuire de cântece, poeme. O altă lucrare importantă este *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija Vodă până la a doua domnie a lui C. Mavrocordat*, unde a descris evenimentele anilor 1662-1743. Este semnificativ și în cazul lui Neculce că a scris lucrarea în limba română. Letopisețul a fost împărțit pe capitole dedicate domnitorilor, unde a creionat

---

⁷ Miron Costin. *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace*.

portretele acestora, unora dându-le apreciere din punct de vedere moral. Prezintă interes tradițiile și obiceiurile de la curțile domnești descrise de autor, informațiile despre războaie, invaziile străine, a tătarilor, politica fiscală, revoltele populare etc.

Dimitrie Cantemir (1673-1725) este cel mai de seamă gânditor umanist și, totodată, autor al primelor scrieri filosofice originale românești. Cunoscând foarte bine limba greacă, pe care a învățat-o la Școala domnească de la Iași de la eruditul dascăl Ieremia Cacavela. La Academia Patriarhiei Ortodoxe de la Constantinopol își aprofundează cunoștințele în limbile antice și orientale, filosofie și literatură precum și noile curente din gândirea științifică.

Concepția despre lume a lui D. Cantemir a cunoscut de-a lungul vieții cărturarului o evoluție în direcția accentuării tendințelor laice și raționaliste. Lucrările sale de tinerețe, deși plătesc tribut teologiei și scolasticii, mărturisesc despre contactul autorului lor cu știința și filosofia Renașterii și cu raționalismul aristotelic. Opera de maturitate a lui D. Cantemir se caracterizează prin tendința de separare a științei⁸, domeniul rațiunii, al argumentării logice, de teologie, domeniu al credinței. Aceste lucrări sunt „Istoria ieroglifică” (1705), „Interpretarea naturală a monarhiilor” (1714), „Descrierea Moldovei” (1715), „Creștea și descreștea Porții Otomane” (1714-1716), „Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor” (1717-1723), „Sistemele religiei mahomedane” (1722) ș.a.

În cele menționate mai sus observăm că cronicile au realizat cea dintâi imagine scrisă a istoriei noastre⁹. Mai întâi au apărut în limba oficială, pe atunci slavonă, iar mai târziu, începând cu secolul al XVII-lea, în limba română, acestea fiind primele scrieri originale de mare întindere. În Muntenia s-au redactat „Letopisețul cantacuzinesc” și „Letopisețul Bălenilor”, cuprinzând intervalul 1290-1688, „Istoriile domnilor Țării Românești” de Radu Popescu și „Cronica anonimă despre Brâncoveanu”. Cele mai cunoscute sunt, indiscutabil, cronicile moldovenești, fiindcă nu au fost scrise din ordinul vreunui domnitor, deci exprimă punctul de vedere al autorului. Aceștia au avut o oarecare independență morală față de autoritatea domnească, ceea ce le-a permis o atitudine critică.

⁸ George Călinescu. *Op.cit.*

⁹ Dumitru Vâlcu. *Ion Neculce*. București, 1996.

Cronicile au rămas în manuscrise aproape două secole și au fost tipărite de M. Kogălniceanu și N. Bălcescu după 1840. Fiind cunoscute numai de știutorii de carte, nu au putut influența evoluția limbii române literare în aceeași măsură ca textele religioase. Sunt însă primele scrieri originale în limba română de mari dimensiuni și în felul acesta aruncă o lumină mai exactă asupra limbii din epocă. Importanța cronicilor este în primul rând de ordin științific prin valoarea documentară a textelor, oferind informații prețioase despre istoria din epoca medievală. Punând în circulație idei ca românitatea poporului, latinitatea limbii noastre, continuitatea elementului român în Dacia, unitatea tuturor românilor, cronicarii au contribuit la formarea conștiinței naționale.